

Leszek Adamowicz

PRACE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI NAD NOWĄ REGULACJĄ PRZYGOTOWANIA DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KANONICZNEGO (cz. II)

1. Wady konsensu

Konferencja Episkopatu Polski konsensem małżeńskim zajmuje się w części VI *Dekretu*¹ (nr 61-69). Odpowiadają one nr. 65-70 poprzednio obowiązującej instrukcji². Celem nowych przepisów, co za tym idzie „ważnym zadaniem duszpasterza jest weryfikacja autentyczności konsensu małżeńskiego, jaki mają wyrazić nupturienti podczas zawierania małżeństwa”. Nowe przepisy unikają zasadniczo uzasadnień w postaci odniesień do doświadczeń sądów kościelnych, co miało miejsce w przepisach dotychczas obowiązujących (nr 66 i 67).

To pozytywne podejście do zamiaru zawarcia małżeństwa wyraża się także w zobowiązaniu duszpasterza do upewnienia się, że nupturienti mają wolę zawarcia prawdziwego małżeństwa „zgodnie z zamysłem Bożym, a więc pragną zaangażowania przez nieodwołalną zgodę małżeńską całego życia w nierozdzielnej miłości i bezwarunkowej wierności oraz gotowości do zrodzenia i wychowania potomstwa” (nr 61), a dopiero następnie duszpasterz ma zweryfikować, czy „nie stoi temu na przeszkodzie

Ks. dr hab. LESZEK ADAMOWICZ, kierownik Katedry Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: adleszek@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2513-4243>

¹ Konferencja Episkopatu Polski uchwaliła dnia 17 marca 2017 r. nowy *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego* [dalej cyt.: *Dekret*].

² Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5.09.1986), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” I (1998), nr 1, s. 85-137 [dalej cyt.: *Instrukcja*].

niezdolność psychiczna, błąd, podstęp, symulacja, przymus czy uzależnianie zawarcia małżeństwa od jakiegoś warunku” (tamże).

Przez takie wskazanie priorytetów rozmowy duszpasterskiej unika się wrażenia, jakoby sporządzenie protokołu przedślubnego stanowiło ewentualne zabezpieczenie materiału dowodowego na potrzeby sądu kościelnego w przypadku ewentualnego zaskarżenia ważności małżeństwa. Zgodnie z treścią nr 62 *Dekretu* dopiero „solidne podstawy” upoważniają duszpasterza do zastosowania bardziej szczegółowych i specjalistycznych procedur.

W przypadku „uzasadnionych i poważnych” wątpliwości co do zdolności psychicznej kandydata do małżeństwa, mającej swoje podłoże w chorobie psychicznej, niedojrzałości, uzależnieniach lub innych poważnych zaburzeniach osobowości, duszpasterz ma obowiązek w pierwszej kolejności odbyć na ten temat „rozmowę, zarówno z obojgiem narzeczonych, jak i z każdym z nich z osobna, ze wskazaniem na dostrzegane zagrożenie”, w której wyjaśni dostrzegane zagrożenie.

Następnie prawodawca wskazuje na trzy możliwe sytuacje: narzeczeni rezygnują z zamiaru zawarcia małżeństwa, co oczywiście kończy wszelkie procedury; narzeczeni w rozmowie z duszpasterzem usunęli wcześniejsze wątpliwości i duszpasterz może kontynuować przygotowanie ich do małżeństwa; narzeczeni podtrzymują wolę zawarcia małżeństwa, pomimo, że pozostają poważne wątpliwości co do zdolności natury psychicznej jednego lub obojga narzeczonych [Dzierżon 2002; Paździor 2009]. W tym ostatnim przypadku przepisy *Dekretu* obligują duszpasterza do przedstawienia sprawy ordynariuszowi miejsca, by ten podjął decyzję dotyczącą zezwolenia na asystowanie przy zawarciu takiego małżeństwa lub czasowym zakazie jego zawarcia (kan. 1077 § 1³). Decyzja ordynariusza miejsca winna być oparta na przedłożonym przez duszpasterza starannym opisie wszystkich okoliczności, na ewentualnej dokumentacji medycznej oraz obligatoryjnej w tym przypadku opinii biegłego opartej na zasadach antropologii chrześcijańskiej. Naczelną

³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

jednak zasadą pozostaje naturalne prawo do zawarcia małżeństwa (kan. 1058) [Góralski 2015, 23-38].

Po raz pierwszy w przepisach KEP (nr 63) pojawia się także zagadnienie aktualnego zaburzenia świadomości nupturienta (nupturientów) w stopniu uniemożliwiającym działanie poczytalne w czasie, gdy winien on (ona) wyrazić konsens małżeński. Może dotyczyć to pozostawania pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających. W takiej sytuacji kapłan lub diakon ma obowiązek powstrzymania się od asystowania.

W kolejnych punktach *Dekretu* zawarte są przepisy dotyczące ustalenia treści konsensu małżeńskiego i dobrowolności jego wyrażenia.

Prawodawca rozpoczyna ten fragment *Dekretu* od podstępnego wprowadzenia w błąd (kan. 1098) [Majer 1998, 115-47]. Szczególnie ważne jest w tym przypadku, by rozmowa duszpasterza odbywała się z każdym z narzeczonych osobno. W *Dekrecie* wskazane są typowe okoliczności, w których pojawia się podstęp, a które ze swojej natury mogą w sposób poważny zakłócić życie małżeńskie. Prawodawca zalicza do nich przykładowo: zatajenie bezpłodności lub innych poważnych chorób, zwłaszcza zakaźnych i dziedzicznych, schorzeń psychicznych, uzależnień, wprowadzenie w błąd odnośnie do ojcostwa poczętego dziecka, ukrycie posiadania pozamałżeńskiego potomstwa, zatajenie popełnienia poważnego przestępstwa czy też innych poważnych obciążeń natury moralnej lub finansowej (nr 64)⁴. Nie jest to katalog zamknięty.

W przypadku ujawnienia tego rodzaju okoliczności i ich zaprotokołowaniu, duszpasterz winien odłożyć dalsze przygotowanie, dając czas narzeczonym (co najmniej kilka dni) na „wyjaśnienia sobie tych kwestii” i ewentualnie wznówić przygotowanie, o ile nupturienti nadal będą pragnęli je zawrzeć. Tego rodzaju okoliczności również mogą być ujawnione jako wynik ogłoszonych zapowiedzi.

Wprawdzie prawodawca o tym nie wspomina, ale wydaje się oczywiste i konieczne, by po stwierdzeniu przez duszpasterza faktu podstępnego

⁴ Por. Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur* (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-70, Ratio procedendi in causis ad matrimonii nullitatem declarandam, art. 14.

wprowadzenia w błąd, najpierw dokonał on konfrontacji narzeczonych ze sobą, a dopiero następnie podjął decyzję o kontynuowaniu bądź odłożeniu dalszego przygotowania.

Kolejne trzy punkty *Dekretu* prawodawca poświęca zagadnieniu akceptacji istotnych celów i przymiotów małżeństwa (nr 65-67).

Duszpasterz winien mieć jednak na uwadze, że tylko wyraźne zanegowanie któregoś z istotnych elementów małżeństwa w odniesieniu do konkretnego planowanego przez narzeczonych ich małżeństwa, ma znaczenie dla jego ważności. Samo wypowiedzianie ogólnych sądów, np. dotyczących dopuszczalności rozwodów w ogólności czy nieakceptowaniu katolickich zasad dotyczących etyki seksualnej, nie stanowi jeszcze przeszkody do zawarcia kanonicznego małżeństwa [Góralski 1998, 89-114]. Dopiero wyraźne odniesienie tych poglądów do własnego małżeństwa i wyraźne wykluczenie nierozzerwalności (ale nie na sposób separacji, por. nr 66), wierności, posiadania potomstwa [Świto 2003] lub sakramentalności [Leszczyński 2017, 123-36] małżeństwa może mieć znaczenie dla jego ważności.

Jeżeli w rozmowie duszpasterskiej pojawią się ze strony nupturientów stwierdzenia poddające w wątpliwość intencje narzeczonych, duszpasterz winien oprócz pytań przewidzianych w protokole, zadać także pytania uzupełniające, starannie odnotować odpowiedzi narzeczonych i wyjaśnić, „że elementy te są nieodzowne do ważnego zawarcia małżeństwa, a ich wykluczenie groziłoby jego nieważnością” (nr 65). Także w przypadku niekatolików (ochrzczonych i nieochrzczonych) należy zbadać ich intencje, które dotyczą istotnych elementów małżeństwa, wynikających z naturalnego lub pozytywnego prawa Bożego, których także oni z tej racji wykluczać nie mogą (nr 67 i 77)⁵.

⁵ Por. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045-363; tekst polski w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002 [dalej cyt.: KKKW], kan. 780 KKKW; Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii* (25.01.2005), „Communicationes” 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: *Komentarz do Instrukcji Procesowej „Dignitas connubii”*, red. T.

W przypadku wyraźnego wykluczenia jednego z istotnych elementów małżeństwa, duszpasterz winien uświadomić narzeczonych, „że w tym stanie rzeczy nie Kościół, ale oni sami stanowią przeszkodę do odbycia obrzędu, o który proszą (zob. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 68)” i w związku z tym małżeństwo w takim stanie rzeczy nie może być zawarte w Kościele katolickim.

Kolejny, nr 68 *Dekretu* poświęcony został małżeństwu zawieralnemu pod warunkiem. Po przypomnieniu możliwości dołączenia warunku zgodnie z kan. 1102 § 2 KPK/83, prawodawca przypomina o całkowitym zakazie dołączania warunku przez katolików wschodnich (kan. 837 KKKW) [Gołębiowska 2012, 56-87].

Ostatni punkt tej części *Dekretu* dotyczy dobrowolności zawarcia małżeństwa (kan. 1103)⁶ ze zwróceniem uwagi na możliwość zaistnienia w niektórych sytuacjach „ograniczenia wolności, np. wskutek niesprawiedliwych wpływów rodzicielskich czy presji środowiska” (nr 69).

2. Małżeństwa mieszane⁷ i im podobne

Siódma część *Dekretu*, zawierająca 25 punktów, poświęcona jest małżeństwom mieszanym i im podobnym (nr 70-94) [Nowicka 2014; Salij 2016, 107-18]. W dotychczasowej *Instrukcji* analogiczna część obejmowała 23 punkty (nr 71-93). *Dekret* nie uchyla *Instrukcji* Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej z dnia 14 marca 1987 r.⁸

Rozkret, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007 [dalej cyt.: DC], art. 4 § 1.

⁶ Przymus jako waga konsensu pochodzenia naturalnego dotyczy także niekatolików, o czym wyraźnie: Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Responsiones ad proposita dubia* (25.11.1986), AAS 79 (1987), s. 1132, nr I.

⁷ Podstawy doktrynalne tej części dekretu zob.: Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* z 25 marca 1993 r., art. 143-60.

⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej* (14.03.1987), w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Konferencji Episkopatu Polski 1966-1998*, oprac. L. Adamowicz, Cz. Krakowiak, Polihymnia, Lublin 1999, s. 195-207.

Pierwsze trzy punkty *Dekretu* (nr 70-72) odnoszą się do małżeństw mieszanych w ścisłym znaczeniu tego terminu, a więc małżeństw zawieranych przez osobę należącą do Kościoła katolickiego z osobą ochrzczoneą, która nigdy nie należała do Kościoła katolickiego. Prawodawca przypomina na wstępie motywy zakazu zawierania takich małżeństw bez zezwolenia ordynariusza miejsca, stwierdzając, że „Kościół udziela zezwolenia na zawarcie tego rodzaju małżeństw, jeśli istnieje słuszna i rozumna przyczyna oraz wykluczone zostaje realne niebezpieczeństwo utraty katolickiej wiary przez katolickiego małżonka, a także zagwarantowane jego prawa w odniesieniu do praktykowania wiary i wychowania potomstwa” (nr 70) [Adamowicz 2014, 65-80].

Następnie *Dekret* zawiera zachętę dla duszpasterzy, by ci kładli „nacisk na pozytywne aspekty tego, co dla małżonków jako chrześcijan jest wspólne w życiu łaski, wiary, nadziei i miłości oraz innych wewnętrznych darów Ducha Świętego. Każde z małżonków, kontynuując wiernie swoje zaangażowanie chrześcijańskie i wprowadzając je w praktykę, powinno dążyć do tego, co może prowadzić do jedności i harmonii, nie pomniejszając przy tym rzeczywistych różnic oraz unikając postawy indyferentyzmu religijnego” (nr 71, 75-77). Nowością jest także zachęta, by duszpasterz katolicki „w miarę możliwości, nawiązał kontakt z szafarzem z innego Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej, nawet jeśli to nie zawsze przychodzi z łatwością” (tamże). Podobna zachęta kierowana jest do narzeczonych (nr 80). Jest także szczególnie zarówno z powodów ekumenicznych, ale tak ważne z tego powodu, by także wymogi do ważności małżeństwa stawiane narzeczonym przez wyznanie niekatolickie zostały zweryfikowane przez osobę (szafarza) uprawnioną i posiadającą odpowiednią wiedzę w tym zakresie (KKKW, kan. 780; DC, art. 4 § 1).

Natomiast narzeczeni są zachęcani do tego, by „starać się lepiej poznać przekonania religijne drugiej strony oraz naukę i praktyki religijne jej Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej” (nr 72).

W kolejnych dwóch punktach prawodawca poleca stosować „analogiczne zasady [...] do małżeństw zawieranych przez katolików z osobami nieochrzczoneymi (kan. 1086 § 2)”, z zastrzeżeniem, „że różnice, a zatem i ewentualne zagrożenia, między małżonkami, których nie łączy wiara w Chrystusa, są o wiele większe niż w małżeństwie

chrześcijańskim”, „dlatego w przypadku małżeństwa z niechrześcijaninem zachodzi przeszkoda zrywająca różnicy religii, a bez dyspensy ordynariusza miejsca małżeństwo takie byłoby nieważne” (nr 73). Punkt ten także odsyła do odpowiednich formularzy (12a i 4).

Jako kolejną kategorię małżeństw podobnych do mieszanych prawodawca, powołując się na kan. 1071 § 2 KPK/83, omawia małżeństwa zawierane przez „katolików, którzy odstąpili od Kościoła, ochrzczonych katolików deklarujących się jako niewierzący oraz tych katolików, którzy uporczywie nie praktykują wiary” (nr 74 i 103), odsyłając także do odpowiednich formularzy (12b i 5).

Prawodawca przestrzega, przed przemilczaniem „wobec narzeczonych tego, że zawierane małżeństwo niesie dla obojga identyczne wymagania co do nierozzerwalności i wierności, niezależnie od zapatrywań strony niekatolickiej lub niewierzącej, a zatem będzie ono dla obojga jedno i nierozzerwalne, nawet gdyby strona niekatolicka lub niewierząca wyznawała inne przekonania”, a „jeśli obie strony są ochrzczone, ich małżeństwo będzie też sakramentem”, niezależnie od doktryny wyznania niekatolickiego (nr 77).

Kolejne dwa punkty *Dekretu* są poświęcone stwierdzeniu faktu chrztu (nr 78) i stanu wolnego strony niekatolickiej (nr 79) [Adamowicz 2008, 39-62; Jakubiak 2013, 25-72]. Prawodawca uczula na konieczność usunięcia wszelkich wątpliwości odnośnie do faktu udzielenia i ważności chrztu, zobowiązując do uzyskania *ad cautelam* dyspensy od przeszkody różnicy religii, jeśli wątpliwości pozostaną, a strona niekatolicka nie wyraża woli przystąpienia do pełnej łączności z Kościołem katolickim, gdyż w tym ostatnim przypadku należałoby, zgodnie z kan. 869 § 2 KPK/83 udzielić chrztu warunkowego.

Niezwykle istotną kwestią, regulowaną w nr. 79 jest staranne zbadanie stanu wolnego strony niekatolickiej. Prawodawca przypomina, że nie wolno uznać stanu wolnego niekatolika na podstawie cywilnego wyroku rozwodowego lub decyzji władzy Kościoła lub Wspólnoty kościelnej niekatolickiej ani na podstawie świadectwa chrztu wydanego poza Kościołem katolickim (na ten temat również w nr. 21, 22 i 42 *Dekretu*) i stwierdza, że „w takich przypadkach stan wolny kandydata do

małżeństwa mieszanego musi być stwierdzony przy zastosowaniu przepisów prawa kanonicznego”⁹.

Szczególnie delikatna kwestia, także natury ekumenicznej, powstaje, gdy podczas przygotowania do zawarcia małżeństwa osoba ochrzczona, ale niekatolik, wyraziłaby wolę przystąpienia do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim¹⁰. Duszpasterz winien wówczas zwrócić uwagę na fakt, czy decyzja ta jest rzeczywiście podjęta w pełnej wolności (szczególnie bez nacisku samego duszpasterza) i czy jest to decyzja dojrzała (nr 81).

Natomiast gdyby osoba nieochrzczona poprosiła o chrzest, to duszpasterz winien zadbać o właściwe do niego przygotowanie w katechumenacie, stąd też nie zawsze będzie możliwe przyjęcie przez nią chrztu przed zawarciem małżeństwa. W takiej sytuacji oczywiście konieczna jest dyspensa od przeszkody różnicy religii, w prośbie o którą należy zaznaczyć, że nieochrzczony jest katechumenem. Należy zaznaczyć, że w księdze liturgicznej przewidziano obrzęd zawarcia małżeństwa z katechumenem¹¹, a samo małżeństwo zyskuje godność sakramentalną wraz z następczym przyjęciem chrztu i nie wymaga żadnego uzupełnienia ani prawnego ani liturgicznego¹².

Niezmienione w stosunku do poprzednich regulacji pozostają warunki udzielenia zezwolenia na zawarcie małżeństwa mieszanego i małżeństwa z osobą, która odstąpiła od wiary katolickiej oraz dyspensy od przeszkody różnicy religii (nr 82). Zgodnie więc z kan. 1125, 1071 § 2 oraz 1086 § 2 KPK/83, strona katolicka zawsze winna oświadczyć na piśmie, że „jest gotowa odsunąć od siebie niebezpieczeństwo odejścia od wiary, jak

⁹ Zob. Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica, «*Declaratio*» sull'ammissione dei fedeli della Chiesa ortodossa romana alla celebrazione di un nuovo matrimonio nella Chiesa cattolica (20.10.2006), „*Communicationes*” 39 (2007), s. 66-67.

¹⁰ Zob. Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam, *Directorium oecumenicum noviter compositum* (25.03.1993), AAS 85 (1993), s. 1039-119, art. 23.

¹¹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 36; rozdział III: *Obrzęd zawarcia małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem*, s. 54-64.

¹² Franciscus PP., *Adhortatio apostolica post-synodalis Amoris laetitia de Amore in Familia* (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311-446; tekst polski: Ojciec Święty Franciszek, *Posynodalna Adhortacja Apostolska „Amoris laetitia” o miłości w rodzinie*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2016, nr 75.

również złożyć szczerze przyrzeczenie, że uczyni wszystko, co w jej mocy, aby wszystkie dzieci zostały ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim” (nr 82 a) [Nitkiewicz 2007, 67-76; Adamowicz 2014, 65-80]. Odstąpienie od wymogu złożenia przyrzeczenia odnośnie do wychowania potomstwa jest możliwe wyłącznie, gdy wynika to z wieku narzeczonej lub narzeczonego. Prawodawca postrzega te zobowiązania jako instrumenty, „jakie porządek prawny daje duszpasterzom, by mogły zostać wykluczone lub przynajmniej zminimalizowane potencjalne zagrożenia, leżące u podstaw zakazu zawierania małżeństw zróżnicowanych wyznaniowo” (nr 83).

W dalszej kolejności prawodawca podaje treść przyrzeczenia, które jest wymagane od osoby, która odstąpiła formalnie lub faktycznie od wiary katolickiej. Osoba taka „winna złożyć, w obecności świadków, przyrzeczenie na piśmie, że nie będzie przeszkadzała stronie katolickiej w zachowaniu wiary i wykonywaniu praktyk religijnych, a także w tym, by wszystkie dzieci zostały ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim” (nr 82 b).

Natomiast w stosunku do osób, które nigdy nie były katolikami wymagane jest tylko powiadomienie „w odpowiednim czasie o składanych przyrzeczeniach strony katolickiej, tak aby rzeczywiście była świadoma treści przyrzeczenia i obowiązku strony katolickiej” (tamże). Obie zaś strony „winny być pouczone o celach i istotnych przymiotach małżeństwa, których nie może wykluczać żadna ze stron” (nr 82 c). Chodzi tu o wymogi z prawa naturalnego i prawa Bożego pozytywnego.

Dopiero po spełnieniu powyższych warunków oraz po uznaniu, że istnieje słuszna i rozumna przyczyna (nr 82), jak np. „poważny zamiar zawarcia małżeństwa, w którym zawiera się między innymi dobro duchowe stron oraz ich potomstwa”, właściwy ordynariusz miejsca udzieli dyspensy lub zezwolenia.

Ponieważ wymagana jest zasadniczo forma pisemna oświadczeń, postanowiono, że tak jak dotychczas „obydwie strony: katolicka i niekatolicka podpisują oświadczenia i przyrzeczenia (formularz 4 lub 5) w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz tych zobowiązań duszpasterz załącza do protokołu przedślubnego, drugi wysyła do kurii diecezjalnej

wraz z prośbą o zezwolenie lub dyspensę, trzeci przekazuje stronie katolickiej” (nr 87).

W konkretnych przypadkach mogą jednak wystąpić trudności, zarówno ze strony katolickiej, jak i niekatolickiej.

W przypadku, gdyby strona katolicka odmawiała złożenia wymaganego zobowiązania, prawodawca przypomina, że „duszpasterz winien stanowczo wyjaśnić, iż jest to nakaz wiary wynikający z prawa Bożego” (kan. 209 § 1 i 226 § 2 KPK/83), a także „ukazać znaczenie treści składanego zobowiązania: oznacza ono, że z pomocą łaski Bożej, strona katolicka będzie wypełniała obowiązki wynikające z przyjęcia chrztu, unikając wszystkiego co mogłoby zagrozić wierze katolickiej, natomiast w odniesieniu do chrztu i katolickiego wychowania dzieci, winna zgodnie z sumieniem uczynić wszystko, co będzie w zasięgu jej realnych możliwości, w poszanowaniu wolności religijnej i sumienia drugiego rodzica oraz troszcząc się o jedność i trwałość małżeństwa i o zachowanie komunii rodzinnej” (nr 83). W przypadku kategorycznej odmowy złożenia zobowiązania „duszpasterz zaniecha starania się o zezwolenie”, gdyż „w takiej sytuacji małżeństwo nie będzie mogło być zawarte” (tamże).

Odnośnie do możliwych postaw niekatolickiego nupturienta mogą zaistnieć trzy podstawowe sytuacje. Pierwsza, najbardziej pożądana, to potwierdzenie własnoręcznym podpisem otrzymania informacji o zobowiązaniach złożonych przez stronę katolicką. Druga, odmowa złożenia podpisu przy faktycznym otrzymaniu stosownych informacji. Wówczas duszpasterz winien sam poświadczyc fakt ich przekazania niekatolikowi, w prośbie o dyspensę lub zezwolenie winien wspomnieć o tym fakcie (nr 84).

Najtrudniejsza sytuacja powstaje, „gdy strona niekatolicka, przyjąwszy do wiadomości zobowiązania strony katolickiej, wyraźnie by oświadczyła, że zrobi wszystko, by nie dopuścić do ich realizacji” (nr 85). W takiej sytuacji, po stosownym pouczeniu, „duszpasterz postara się zbadać dokładnie powody takiego stanowiska strony niekatolickiej i przedstawi sprawę ordynariuszowi miejsca” (tamże).

Ten sam sposób postępowania konieczny jest w sytuacji, „gdyby katolik, który formalnie lub praktycznie odstąpił od wiary, odmawiał podpisania swych zobowiązań” (tamże).

W każdym z tych przypadków sytuację należy przedstawić do decyzji ordynariuszowi miejsca, a „przypadki o charakterze wyjątkowym [...] mogą zostać skierowane do Kongregacji do Spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów” (tamże).

Po przeprowadzeniu rozmowy z narzeczonymi i uzyskaniu odpowiednich zobowiązań i oświadczeń, duszpasterz w imieniu narzeczonych kieruje do ordynariusza miejsca prośbę o dyspensę lub zezwolenie. Prośba taka winna „zawierać dokładne dane personalne nupturientów, słuszny powód do udzielenia dyspensy, nazwę wspólnoty religijnej strony niekatolickiej, jeżeli nupturient do jakiejś wspólnoty należy, oraz krótkie sprawozdanie z rozmowy duszpasterskiej. Trzeba w prośbie wskazać również trudności, jeśli takie się pojawiły, co do faktu chrztu, stanu wolnego lub składanych przyrzeczeń i oświadczeń. Należy załączyć egzemplarz złożonych przez stronę katolicką zobowiązań, wraz z podpisem drugiej strony o przyjęciu ich do wiadomości, lub zobowiązaniami, gdy chodzi o osoby które odstąpiły od Kościoła katolickiego” (nr 86). Pomocą są w tym zakresie dołączone do *Dekretu* formularze 4, 5, 12a, 12b.

Nowością *Dekretu* jest zobowiązanie duszpasterza do przesłania do kurii całego spisanego protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich, ze wszystkimi załącznikami (także „Zaświadczeniem” z USC). Po odpowiedniej weryfikacji dokumentów, kuria winna odesłać protokół do parafii wraz z udzielonym zezwoleniem lub dyspensą, ewentualnie uzasadnioną odmową (nr 87). Należy jednocześnie pamiętać, że od decyzji ordynariusza miejsca przysługuje rekurs, zgodnie z przepisami kościelnego prawa administracyjnego.

3. Zawarcie małżeństwa mieszanego i małżeństwa z osobą nieochrzczoneą

Kolejne artykuły *Dekretu* (nr 88-94) dotyczą formy liturgicznej zawarcia małżeństwa i ewentualnej dyspensy od formy kanonicznej.

Oдноśnie do formy liturgicznej prawodawca przypomina o obowiązku stosowania aktualnej księgi liturgicznej, a w niej właściwego obrzędu. Zasadą jest zawieranie małżeństw mieszanych i małżeństw z osobą nieochrzczoneą poza Mszą świętą. Ordynariusz miejsca jest uprawniony do

wyrażenia zgody na małżeństwo podczas Mszy świętej jedynie w przypadku zawierania małżeństwa z osobą ochrzczoneą, a w przypadku, gdy należy ona do wschodniego Kościoła niekatolickiego zezwolenie takie jest z mocy prawa i zawiera w sobie możliwość przyjęcia przez wschodniego akatolika Komunii św. podczas celebracji (nr 88). Jeśli chodzi o możliwość przyjęcia Komunii w pozostałych przypadkach, prawodawca nakazuje stosować kan. 844 (*communicatio in sacris*). W przypadku zawierania małżeństwa z osobą nieochrzczoneą „nie dopuszcza się zawierania małżeństwa podczas Mszy św., a ordynariusz miejsca nie jest uprawniony do wyrażenia na to zgody” (tamże).

W celebracji katolickiej, na prośbę nupturientów, ordynariusz może zezwolić na udział „szafarza z Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej strony niekatolickiej do udziału w celebrowaniu małżeństwa, to jest do odczytania Pisma św., do wypowiedzenia słów krótkiej zachęty (lecz nie homilii) i modlitwy błogosławieństwa” (nr 89)¹³. Jedynym świadkiem urzędowym pozostaje jednak odpowiednio umocowany kapłan lub diakon katolicki¹⁴.

Ponieważ „nie jest dozwolone sprawowanie dwóch odrębnych obrzędów religijnych zawarcia małżeństwa (kan. 1127 § 3)” (nr 93), a ponadto w niektórych przypadkach z ważnych powodów (zalicza się do nich: zachowanie harmonii rodzinnej, uzyskanie zgody rodziców na małżeństwo, uznanie szczególnego zaangażowania religijnego strony niekatolickiej bądź jej więz pokrewieństwa z szafarzem innego Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej) małżeństwo z niekatolikiem nie może zostać zawarte z zachowaniem formy katolickiej, „ordynariusz miejsca strony katolickiej może, po zasięgnięciu opinii ordynariusza miejsca, w którym małżeństwo będzie zawierane, dyspensować stroną katolicką od zachowania kanonicznej formy małżeństwa” (nr 90)¹⁵.

¹³ Zob. *Directorium oecumenicum*, art. 158.

¹⁴ Na ten temat zob. *Directorium oecumenicum*, art. 127: „Szafarz katolicki może być obecny oraz brać udział w ceremonii małżeństwa zawieranego zgodnie z przepisami przez chrześcijan wschodnich lub przez dwie osoby, z których jedna jest katolikiem, a druga chrześcijanką wschodnią – w świątyni wschodniej, o ile został zaproszony przez kompetentną władzę Kościoła wschodniego i pod warunkiem, że się dostosuje do norm niżej podanych, dotyczących małżeństw mieszanych, tam gdzie one mają swe zastosowanie”.

¹⁵ Zob. m.in. Dzierżon 2006, 91-101.

Należy pamiętać, że *de facto* dyspensa od formy kanonicznej „zastępuje” jedynie samą celebrację, natomiast na duszpasterzu ciąży warunek zwyczajnego przeprowadzenia rozmów kanoniczno-duszpasterskich i uzyskanie wszystkich koniecznych dyspens lub zezwoleń (nr 91).

Po uzyskaniu dyspensy narzeczeni winni zawrzeć małżeństwo „zachowując – do ważności małżeństwa – jakąś publiczną formę jego zawarcia”, zwłaszcza formę religijną wyznania narzeczonego niekatolickiego lub formę cywilną (nr 92), a następnie katolicki małżonek winien zadbać o sporządzenie aktu małżeństwa także w księdze małżeństw parafii katolickiej. Prawodawca nie precyzuje, czy ma to być parafia, na terenie której zostało faktycznie zawarte małżeństwo, czy też w parafii, w której przeprowadzono wcześniej rozmowy kanoniczno-duszpasterskie. Wydaje się, że bardziej praktyczne będzie to drugie rozwiązanie. Akt małżeństwa sporządza się w tym przypadku „na podstawie odpowiedniego dokumentu potwierdzającego zawarcie małżeństwa i podpisują go przynajmniej małżonek katolicki i proboszcz” (nr 94).

4. Cywilne skutki małżeństwa

Kolejna, ósma część *Dekretu* dotyczy cywilnych skutków małżeństwa (nr 95-102). *Dekret* nawiązuje do instrukcji Konferencji Episkopatu Polski dotyczącej tzw. małżeństwa konkordatowego, aktualizując niektóre jej postanowienia, ale jej wprost nie uchylając (nr 98-99, 102)¹⁶.

Dekret zawiera deklarację uznającą, że Kościół uznaje „kompetencję państwa nad małżeństwem w tym, co dotyczy jego cywilnych skutków (kan. 1059), oraz wychodząc z założenia, iż państwo winno zapewnić pomoc, gwarancję i ochronę małżeństwu i rodzinie będącej fundamentem społeczeństwa, troszczy się, by każde małżeństwo kanoniczne było uznane w państwowym porządku prawnym, a małżonkowie mogli w pełni korzystać z przysługujących im praw” (nr 95).

¹⁶ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego* (22.10.1998), „Biuletyn Katolickiej Agencji Prasowej” z 13.11.1998, nr 46, s. 15-17.

Jako zasadę KEP uznaje, że „wierni Kościoła katolickiego w Polsce zawierający małżeństwo kanoniczne, mają obowiązek uzyskania dla niego skutków cywilnych” (nr 95)¹⁷, a „bez zgody ordynariusza miejsca nie wolno asystować przy małżeństwach nupturientów, którzy nie chcą, by ich małżeństwo wywierało skutki w prawie państwowym. To samo odnosi się do małżeństw, które z jakichkolwiek powodów nie mogą być uznane przez państwo (kan. 1071 § 1, 2°)”. Stąd też „zwyczajną drogą zapewnienia małżeństwu kanonicznemu skutków cywilnych jest zawarcie małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi (tzw. konkordatowego)”, spełniając wymogi określone w art. 10 Konkordatu¹⁸ (tamże). Uzasadniając tę zasadę KEP stwierdza, że „zawarcie małżeństwa jednym aktem, czyli podczas ceremonii kościelnej ze skutkami cywilnymi, wyraża koncepcję małżeństwa jako jednego związku zawieranego wobec Kościoła i uznanego w państwowym porządku prawnym. W przeciwnym razie utrwała się podział małżeństwa na «cywilne» i «kościelne», co dla instytucji małżeństwa nie jest korzystne” (nr 97).

Konsekwencją powyższego jest uznanie za sytuację wyjątkową „odrębne zawieranie małżeństwa cywilnego i kanonicznego”, które może nastąpić „tylko w tych przypadkach, w których nupturienti są już od długiego czasu cywilnie związani i pragną uregulować swą małżeńską sytuację w Kościele” (tamże). Taki stan faktyczny właściwie stanowi *convalidatio simplex* małżeństwa nieważnie zawartego z braku zachowania formy kanonicznej. W takim stanie faktycznym nupturienti winni przedłożyć państwowy odpis aktu małżeństwa (nr 98).

Za wyjątkową KEP uznaje także możliwość zawarcia małżeństwa bez skutków cywilnych, nawet przy przyrzeczeniu narzeczonych, że „skutki cywilne dla swojego małżeństwa kanonicznego uzyskają dopiero po zawarciu małżeństwa w Kościele” (nr 100).

Duszpasterz winien zapoznać się z argumentacją narzeczonych i przedstawi ich prośbę ordynariuszowi miejsca, który „może zezwolić na zawarcie małżeństwa bez skutków cywilnych tylko w wyjątkowych przypadkach z ważnych powodów pastoralnych” i dołączając pisemne

¹⁷ Tamże, art. 5. Zob. wyczerpująco na ten temat: Majer 2000, 169-92.

¹⁸ *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.*, Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.

oświadczenie narzeczonych, „że nie chcą, by ich małżeństwo wywoływało skutki cywilne, że mają świadomość wszelkich niedogodności, jakie się z tym wiążą oraz że dopełnią formalności cywilnych, gdy tylko ustąpią przyczyny, które aktualnie to uniemożliwiają” (tamże), wykorzystując w tym celu formularz nr 16a. Oświadczenie także chroni duszpasterza przed ewentualnym oskarżeniem, że nie udzielił informacji w tym zakresie lub nie przesłał w terminie zawiadomienia do urzędu stanu cywilnego.

Decyzja ordynariusza miejsca winna być oparta na ocenie, czy „racje przedkładane przez nupturientów są na tyle istotne, że w danej sytuacji przeważają nad negatywnymi przesłankami wynikającymi z braku skutków cywilnych związku małżeńskiego”, także „czy w konkretnym przypadku zwrócenie się o zezwolenie na zawarcie małżeństwa bez skutków cywilnych nie jest rezultatem tylko krótkowzrocznego spojrzenia, podczas gdy efekty zawarcia takiego związku byłyby w dłuższej perspektywie szkodliwe zarówno dla samych małżonków jak i dla ich potomstwa” (nr 101).

5. Celebracja małżeństwa

Kolejna, dziewiąta część *Dekretu* zawiera uwagi dotyczące celebracji małżeństwa (nr 103-111). Prawodawca zobowiązuje duszpasterzy do starannego przygotowania samego obrzędu zawarcia małżeństwa, stwierdzając, że „wprowadzenie w obrzędy zawarcia małżeństwa winno być jednym z tematów katechez przedmałżeńskich i rozmowy duszpasterza z narzeczonymi, tak by dobrze rozumieli znaczenie gestów i tekstów liturgicznych oraz mogli aktywnie i godnie wziąć udział w celebracji”, a w szczególności „dobrze i owocnie odbyli spowiedź przedślubną i przystąpili do Komunii Świętej” (nr 103).

W dalszym ciągu *Dekretu* KEP doprecyzowuje niektóre kwestie związane z uprawnieniami świadków urzędowych, a w szczególności z udzieleniem delegacji do asystowania przez proboszcza (nr 104), w sytuacji zawierania małżeństwa w kościele nieparafialnym lub kaplicy (nr 105-106), gdy asystującym jest proboszcz personalny (nr 107) i przy zawieraniu małżeństwa przez chrześcijan Kościołów wschodnich katolickich i niekatolickich (nr 108-109). W tym ostatnim przypadku KEP uwzględnia dodane w 2016 r. przepisy KPK/83 (kan. 1108 § 3),

ograniczające uprawnienia diakona¹⁹. Pozostałe przepisy dotyczą uszczegółowienia przepisów natury technicznej, dotyczące treści delegacji i sposobu sporządzania i przekazywania dokumentów (także nr 111, zabraniający podpisywania dokumentów na ołtarzu i w trakcie celebracji liturgicznej).

Wreszcie *Dekret* traktuje o świadkach małżeństwa, stwierdzając, że „z zasady świadkami zawarcia małżeństwa winni być katolicy”, których należy „zachęcić do odbycia spowiedzi i przystąpienia do Eucharystii”. Jednocześnie przypomina, że obecność świadków nie jest „jedynie warunkiem ważności małżeństwa kanonicznego, ale są oni także reprezentantami wspólnoty wierzących, która za ich pośrednictwem uczestniczy w sakramentalnym akcie odnoszącym się do tej wspólnoty” (nr 110)²⁰.

KEP zezwala ponadto, by „przy zawarciu małżeństwa mieszanego jednym ze świadków może być ochrzczony niekatolik”²¹, a jeżeli

¹⁹ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *De concordia inter Codices quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur* (31.05.2016), AAS 108 (2016), s. 602-606, art. 6, kan. 1108 § 3.

²⁰ Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Preparazione al sacramento del matrimonio* (13.05.1996), Città del Vaticano 1996, n. 55: „Si invitino coloro che prenderanno parte attiva alla azione liturgica a disporsi opportunamente anche al sacramento della Riconciliazione e dell'Eucaristia. Ai testimoni si spieghi che essi sono non solo garanti di un atto giuridico, ma anche rappresentanti della comunità cristiana, che partecipa per loro mezzo ad un atto sacramentale che la riguarda, poiché una nuova famiglia è una cellula della Chiesa. Per il suo essenziale carattere sociale il matrimonio richiede una partecipazione della società e questa viene espressa dalla presenza dei testimoni”.

²¹ Zob. *Directorium oecumenicum*, art. 128: „Osoba należąca do Kościoła wschodniego może być świadkiem małżeństwa w Kościele katolickim. Również osoba należąca do Kościoła katolickiego może być świadkiem małżeństwa sprawowanego zgodnie z regułami w Kościele wschodnim. We wszystkich tych przypadkach sposób ich postępowania powinien być zgodny z ogólną dyscypliną dwóch zainteresowanych Kościołów, dotyczącą zasad udziału w takich małżeństwach”; art. 136: „Członkowie innych Kościołów lub Wspólnot eklezjalnych mogą być świadkami w celebracji małżeństwa w Kościele katolickim; katolicy zaś mogą być świadkami w małżeństwach zawieranych w innych Kościołach i Wspólnotach eklezjalnych”.

małżeństwo ma wywołać skutki cywilne, świadkowie winni być pełnoletni” (tamże)²².

6. Zapisanie zawartego małżeństwa

Rozdział dziesiąty *Dekretu* KEP dotyczy zapisania zawartego małżeństwa i innych kwestii związanych z dokumentacją z tym związaną (nr 112-116).

Prawodawca przypomina odpowiednie przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego odnoszące się do sporządzenia aktu małżeństwa (nr 112), powiadomienia urzędu stanu cywilnego o zawarciu małżeństwa ze skutkami cywilnymi, dokonania odpowiednich wpisów w aktach chrztu małżonków oraz ewentualnie parafii, która wystawiła licencję (nr 113).

Nowością jest przywołanie i uszczegółowienie przepisów KPK/83 i KKKW dotyczących możliwości ujednoczenia przez małżonków z racji zawarcia małżeństwa przynależności do Kościoła *sui iuris*. Prawodawca przypomina, że prawo zmiany tej przynależności przysługuje zawsze kobiecie, natomiast tylko mężczyzna należący do Kościoła łacińskiego może przejść do wschodniego Kościoła żony. Mężczyźnie należącemu do wschodniego Kościoła katolickiego to uprawnienie nie przysługuje²³ (nr 114). Wprawdzie KEP nakazuje powiadomienie kurii diecezjalnej o zmianie przynależności do Kościoła *sui iuris*, „która zadba o to, by został dokonany właściwy wpis w akcie chrztu”, ale wydaje się, że jest to przepis niepraktyczny, gdyż taka informacja może być dołączona do standardowego zawiadomienie o zawartym małżeństwie przesyłanym do parafii chrztu na podstawie kan. 1122 KPK/83.

Nowością dekretu jest także określenie rocznego „okresu ważności” spisanego protokołu przedmałżeńskiego, po którego upływie należy powtórzyć badanie kanoniczne (nr 115).

Ostatni przepis w tej części dotyczy obowiązku starannego przechowywania dokumentów związanych z zawarciem małżeństwa,

²² Zob. ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. z 2017 r., poz. 682 z późn. zm. [dalej cyt.: k.r.o.], art. 8 § 2.

²³ Na temat formy złożenia odpowiedniego oświadczenia zob.: *De concordia inter Codices*, art. 2, kan. 112 § 3 i art. 3, kan. 535 § 2. Zob. także: Skonieczny 2017, 278-82.

a zwłaszcza troski o to, by nie zostały ujawnione osobom nieuprawnionym²⁴.

Powołując się na tajemnicę duszpasterską²⁵ KEP wprowadziła także ograniczenie w zakresie udostępniania tychże dokumentów organom i instytucjom świeckim, uzależniając taką możliwość od zgody ordynariusza miejsca (nr 116), co wobec oczekiwań i żądań ze strony wydziałów rodzinnych sądów powszechnych wydaje się znaczącym wsparciem dla duszpasterzy parafialnych.

7. Małżeństwa zawarte przez katolika wobec wschodniego kapłana akatolickiego bez dyspensy od formy kanonicznej

Ostatni artykuł *Dekretu* przynosi nowe na gruncie prawa kanonicznego rozwiązanie zagadnienia „legalizacji” małżeństwa zawartego przez katolika wobec duchownego wschodniego Kościoła niekatolickiego bez dyspensy od formy kanonicznej, która w tym przypadku wymagana jest nie do ważności, ale jedynie *ad liceitatem matrimonii* (nr 117).

Nie mogą więc w tym przypadku mieć zastosowania przepisy KPK/83 dotyczące *sanationis in radice*, gdyż istnieje domniemanie ważności małżeństwa, przynajmniej jeśli chodzi o formę jego zawarcia. Mając jednak na uwadze inne od katolickiej kryteria ustalenia stanu wolnego lub ważności chrztu w niekatolickich Kościołach i Wspólnotach kościelnych, jak również poważne naruszenie kanonicznego prawa małżeńskiego, Konferencja Episkopatu Polski ustaliła sposób „zweryfikowania, czy nie zostały naruszone zasady prawa Bożego oraz, czy ze strona katolicka

²⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim* (13.03.2018), w: <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2018/06/DekretOgolnyKEPWSprawieOchronyOsobFizycznychWZwiazkuZPrzetwarzaniemDanychOsobowychWKoscieleKatolickim.pdf> [dostęp: 13.08.2018]. Dekret wydany przez Konferencję Episkopatu Polski, w dniu 13 marca 2018 r., podczas 378. Zebrania Plenarnego w Warszawie, na podstawie kan. 455 Kodeksu Prawa Kanonicznego, w związku z art. 18 Statutu KEP, po uzyskaniu specjalnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej z dnia 3 czerwca 2017 r.

²⁵ Tajemnica duszpasterska nie posiada definicji legalnej. Termin ten występuje w art. 9, ust. 2, pkt 4 *Dekretu ogólnego w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim*.

spełniła wszystkie warunki do ważnego zawarcia małżeństwa”. Dlatego też, „zanim zostanie dopuszczona do Komunii Eucharystycznej, winna przedłożyć u proboszcza katolickiego parafii zamieszkania świadectwo ślubu zawartego w cerkwi oraz świadectwo chrztu” oraz „złożyć przyrzeczenie i oświadczenie, stosując odpowiednio przepisy odnoszące się do zawierania małżeństw mieszanych”. Na duszpasterzu ciąży²⁶ obowiązek sporządzenia protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z małżonkami, a następnie przekazuje dokumentację „do kurii diecezjalnej w celu uzyskania od ordynariusza miejsca uprawomocnienia tego małżeństwa na forum Kościoła katolickiego”. Po uzyskaniu stosownej deklaracji „proboszcz parafii zamieszkania małżonków sporządza akt małżeństwa w księdze parafialnej zaślubionych oraz powiadamia parafię chrztu strony katolickiej o zawarciu przez nią małżeństwa w cerkwi”.

Przyjęte rozwiązanie pomoże w uporządkowaniu statusu kanonicznego katolika, a także może uchronić przed poważnymi naruszeniami prawa Bożego.

8. Formularze²⁷

Ostatnią częścią, a właściwie aneksem do *Dekretu* jest zbiór formularzy, które mają być pomocne w przygotowaniu dokumentacji związanej z zawarciem małżeństwa. Zbiór obejmuje 35 formularzy. Podstawowym jest nowy protokół z rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa, który przeznaczony jest dla narzeczonych, którzy oboje są katolikami i nigdy nie zawierali żadnego małżeństwa ani w formie religijnej, ani w formie cywilnej (formularz 1). Dlatego też przewidziano dwie możliwości uzupełnienia tego protokołu przez dołączenie załączników: gdy narzeczeni zawierali w przeszłości z innymi osobami małżeństwo w jakiegokolwiek formie (formularza 1a) lub gdy jedno z narzeczonych nie jest katolikiem lub jest katolikiem – odstępą lub

²⁶ Chodzi np. o weryfikację stanu wolnego w celu zapobieżenia małżeństwom bigamicznym, a w szczególności „obejściem” prawa kanonicznego przez osobę rozwiedzioną poprzez zawarcie małżeństwa we wspólnocie kościelnej dopuszczającej ponowne małżeństwa za życia poprzedniego małżonka.

²⁷ Zbiory formularzy były dołączone do poprzedniej *Instrukcji* oraz były publikowane przez wielu autorów, np. Adamowicz 2001; Wenz 2008.

katolikiem niepraktykującym (formularz 1b). Konieczność dołączenia tych formularzy została zaznaczona w odpowiednim miejscu protokołu podstawowego. Podobnie zostało to uczynione w innych miejscach protokołu przez wskazanie innych formularzy przewidzianych na różne sytuacje duszpastersko-prawne.

Sam protokół składa się z siedmiu części. Część pierwsza to modlitwa i przysięga narzeczonych, część druga zawiera dane personalne narzeczonych, w tym informacje o dotychczasowej formacji religijnej i przebiegu znajomości przedślubnej.

W części trzeciej zawarte są pytania pozwalające zweryfikować ewentualne istnienie kanonicznych przeszkód zrywających, a w czwartej wady aktu woli zawarcia małżeństwa. Warto zaznaczyć, że uszczegółowione zostały pytania dotyczące nierozzerwalności małżeństwa poprzez dodanie pytań o dopuszczanie separacji. Do tej części dołączono także jako ostatek, na wypadek zawierania małżeństwa przez dwoje katolików należących do różnych Kościołów *sui iuris*, pytania o ewentualne ujednoczenie tej przynależności oraz pozostawiono miejsce na wpisanie innych uwag i obserwacji. Pod tą częścią następują podpisy narzeczonych i duszpasterza.

Część piąta protokołu przeznaczona jest do odnotowania dokumentów, które winny być zgromadzone, szósta potwierdzenia zawartego małżeństwa, a siódma zestawienie wysłanych zawiadomień o zawartym małżeństwie i otrzymanych potwierdzeń dokonanych adnotacji.

Formularze nr 2 i 3 służą potwierdzeniu stanu wolnego i ewentualnie chrztu nupturientów na podstawie oświadczenia i zeznań.

Formularze nr 4 i 5 zawierają treść oświadczeń i przyrzeczeń składanych przy zawieraniu małżeństw mieszanych i im podobnych, natomiast pisma do kurii zawierające prośbę o dyspensę lub zezwolenie to formularze nr 12a, 12b, 12c i 12d. Ten ostatni formularz odnosi się do legalizacji małżeństw zawartych w cerkwi prawosławnej bez dyspensy od formy kanonicznej.

Pozostałe formularze dotyczą zapowiedzi przedślubnych (nr 6 i 6a), przekazania kompetencji pomiędzy parafiami (nr 7_lat, 7_pl, 8 i 9), potwierdzające zawarcie małżeństwa (nr 10, 11 i 22), zawierające prośby o dyspensę od przeszkody zrywającej lub o zezwolenie (nr 13-19),

dotyczące udzielenia delegacji do asystowania (nr 20a, 20b i 20c) i uzdrowienia małżeństwa w związku (nr 21a i 21b).

W każdym formularzu jest miejsce na wpisanie koniecznych danych i uzasadnień w przypadku próśb o dyspensę lub zezwolenie. Odesłania do konkretnych formularzy wpisane są do treści dekretu ogólnego, do protokołu z rozmów z narzeczonymi oraz znajdując się objaśnienia w stopkach formularzy.

PIŚMIENNICTWO

- Adamowicz, Leszek, oprac. 2001. *Wzory pism i formularzy używanych w kancelarii parafialnej*. Lublin: Wydawnictwo Polihymnia.
- Adamowicz, Leszek. 2008. „Stwierdzenie stanu wolnego niekatolików i nieochrzczonych przed zawarciem małżeństwa kanonicznego.” *Annales Canonici* 4:39-62.
- Adamowicz, Leszek. 2014. „Bonum prolis w małżeństwach mieszanych.” *W W orbicie zasady „odpowiedzialnego rodzicielstwa”. Adekwatne rozumienie pojęcia bonum prolis wyzwaniem dla współczesnej kanonistyki*, red. Andrzej Pastwa, 65-80. Katowice: Księgarnia św. Jacka, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego.
- Dzierżon, Ginter. 2002. *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Dzierżon, Ginter. 2006. „Dyspensowanie od formy małżeństw mieszanych.” *Ius Matrimoniale* 11 (17): 91-101.
- Gołębiowska, Anna. 2012. „Małżeństwo warunkowe w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.” *Prawo Kanoniczne* 55, nr 2:56-87.
- Góralski, Wojciech. 1998. „Wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej.” *Ius Matrimoniale* 3 (9): 89-114.
- Góralski, Wojciech. 2015. „Prawo do zawarcia małżeństwa. Perspektywa kanonisty.” *Zeszyty Naukowe KUL* 59, nr 4 (232): 23-38.
- Jakubiak, Tomasz. 2013. „Procedury kanoniczne zmierzające do stwierdzenia stanu wolnego.” *Ius Matrimoniale* 18:25-72.
- Leszczyński, Grzegorz. 2017. „Brak wiary a wykluczenie godności sakramentalnej małżeństwa – cz. 2.” *Łódzkie Studia Teologiczne* 26, nr 4:123-36.
- Majer, Piotr. 1998. „Podstępne wprowadzenie w błąd (kan. 1098 KPK) jako wada zgody małżeńskiej.” *Prawo Kanoniczne* 41, nr 1-2:115-47.

- Majer, Piotr. 2000. „Konieczność zezwolenia na zawarcie małżeństwa bez skutków cywilnych: racje uzasadniające taką decyzję Konferencji Episkopatu Polski.” *Ius Matrimoniale* 5 (11): 169-92.
- Nitkiewicz, Krzysztof. 2007. „Chrzest dziecka w małżeństwie mieszanym.” *Roczniki Nauk Prawnych* 17, nr 2:67-76.
- Nowicka, Urszula, red. 2014. *Kanoniczno-liturgiczne aspekty zawierania małżeństw mieszanych i im podobnych*. Warszawa: Gaudentinum.
- Paździor, Stanisław. 2009. *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Salij, Jacek. 2016. „Czy do ważnego zawarcia sakramentalnego małżeństwa potrzebna jest wiara?” W *Znaczenie wiary dla małżeństwa: w kierunku zmiany prawa*, red. Piotr Kroczek, 107-18. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII.
- Skonieczny, Piotr. 2017. „Przynależność do Kościoła łacińskiego. Komentarz prawnoporównawczy do kan. 111 i kan. 112 CIC, zmienionych przez motu proprio papieża Franciszka De concordia inter Codices z 2016 roku.” *Annales Canonici* 13:249-94.
- Świto, Lucjan. 2003. *Exclusio boni prolis jako tytuł nieważności małżeństwa*. Olsztyn: Wydawnictwo „Hosianum”.
- Wenz, Wiesław. 2008. *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Propozycje pism i formularzy*. Wrocław: PWT we Wrocławiu.

Prace Konferencji Episkopatu Polski nad nową regulacją przygotowania do zawarcia małżeństwa kanonicznego (cz. II)

Streszczenie

Artykuł zawiera omówienie drugiej części dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski uchwalonego dnia 17 marca 2017 r. o *przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*. Autor analizuje regulacje dotyczące wad konsensu małżeńskiego, małżeństw mieszanych i podobnych do mieszanych, cywilnych skutków małżeństwa oraz celebracji i zapisania małżeństwa. Ponadto autor przedstawia nowatorską legislację KEP dotyczącą legalizacji na forum Kościoła katolickiego małżeństwa zawartego przez katolika wobec wschodniego kapłana akatolickiego bez dyspensy od formy kanonicznej. Ostatnia część zawiera omówienie formularzy wykorzystywanych w analizowanej procedurze.

Słowa kluczowe: przygotowanie do małżeństwa, Konferencja Episkopatu Polski, prawo partykularne, dekret ogólny

Works of the Polish Bishops' Conference on the New Regulation Regarding the Preparation for Marriage (Part II)

Summary

The article contains an analysis of the second part of the general decree of Polish Bishop's Conference, accepted on March 17, 2017, *on the subject of premarital, pastoral and canonical preparation with the engaged couple prior to the celebration of the canonical sacramental marriage*. The article discusses regulations pertaining to the matrimonial consent, mixed marriages and other marriages similar to them, civil effects of marriage as well as the celebration and registration of such marriages. What is more, the author presents the original and new legislation of the Polish Bishop's Conference in the forum of the Catholic Church's marriage contracted by a Catholic before an Easter rite priest without a proper dispensation from the canonical form of marriage. The last part contains an analysis of the forms to be used in the procedure above.

Key words: marriage preparation, Polish Bishop's Conference, particular law, general decree

Information about Author: Rev. LESZEK ADAMOWICZ, Hab. J.C.D., Head of the Department of Law of the Eastern Catholic Churches, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, the John Paul II Catholic University of Lublin; Al. Raławickie 14, 20-50 Lublin, Poland; e-mail: adleszek@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2513-4243>

